

Hybridizace nukleových kyselin

Tvorba dvouřetězcových hybridů za dvou jednořetězcových a komplementárních molekul

Založena na schopnosti denaturace a renaturace DNA.

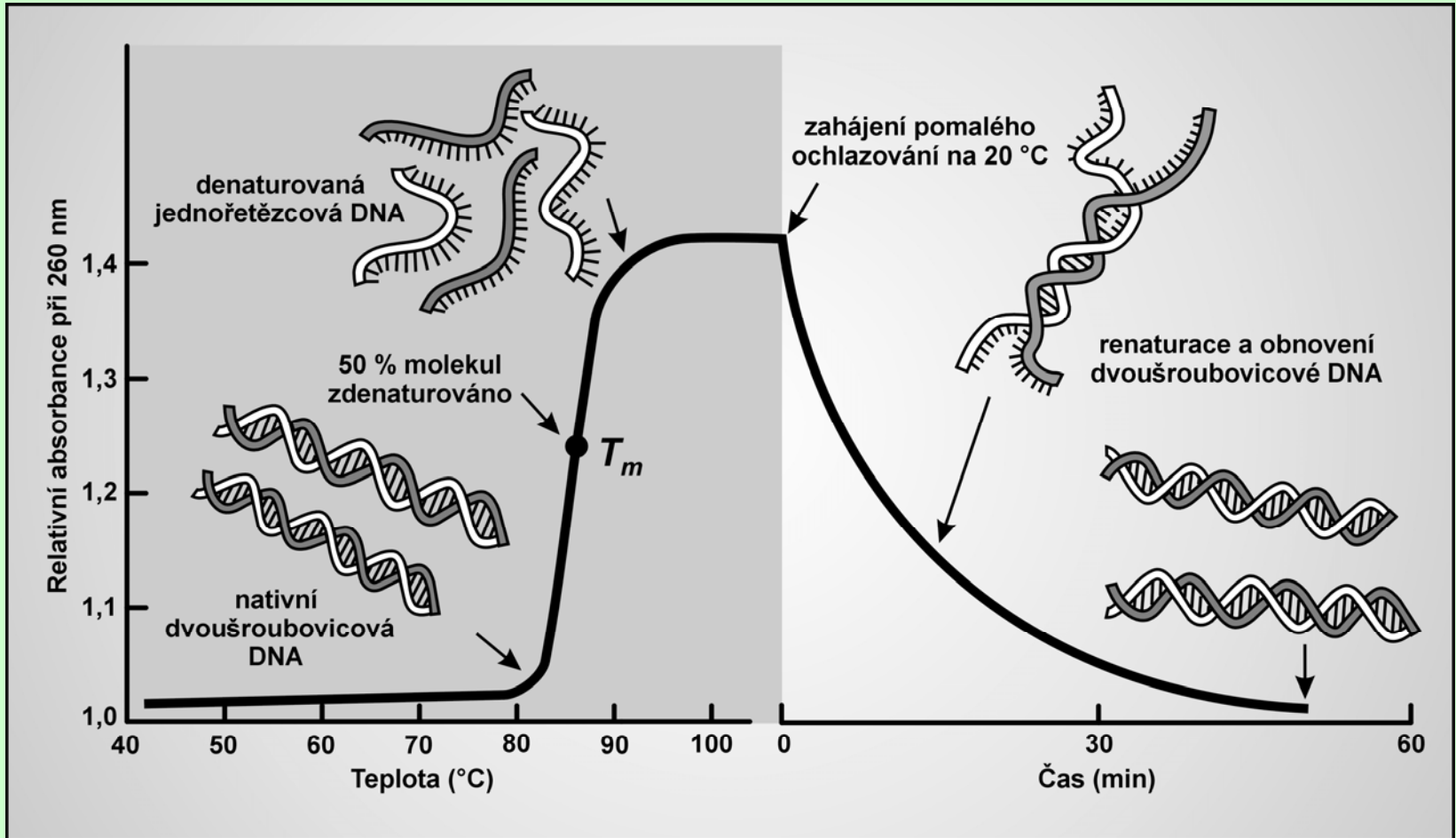
Denaturace DNA

- oddělení komplementárních vláken DNA působením vysoké teploty (90-100°C), extrémních hodnot pH nebo denaturačních činidel (formamid, močovina)
- změna v uspořádání bází při denaturaci zvyšuje absorpci světla při vlnové délce 260 nm (hyperchromní efekt)

Renaturace

- opětná tvorba dvouřetězcových struktur z jednořetězcových polynukleotidů za vhodných připojovacích („annealing“) podmínek
- nastává při pomalém ochlazení (65°C) roztoku teplem denaturované DNA
- nenastává při prudkém ochlazení roztoku DNA s vyšší teplotou než T_m
- při renaturaci se mohou tvořit hybridní molekuly DNA/DNA, RNA/RNA i DNA/RNA
- rozsah renaturace odpovídá rozsahu komplementarity sekvencí

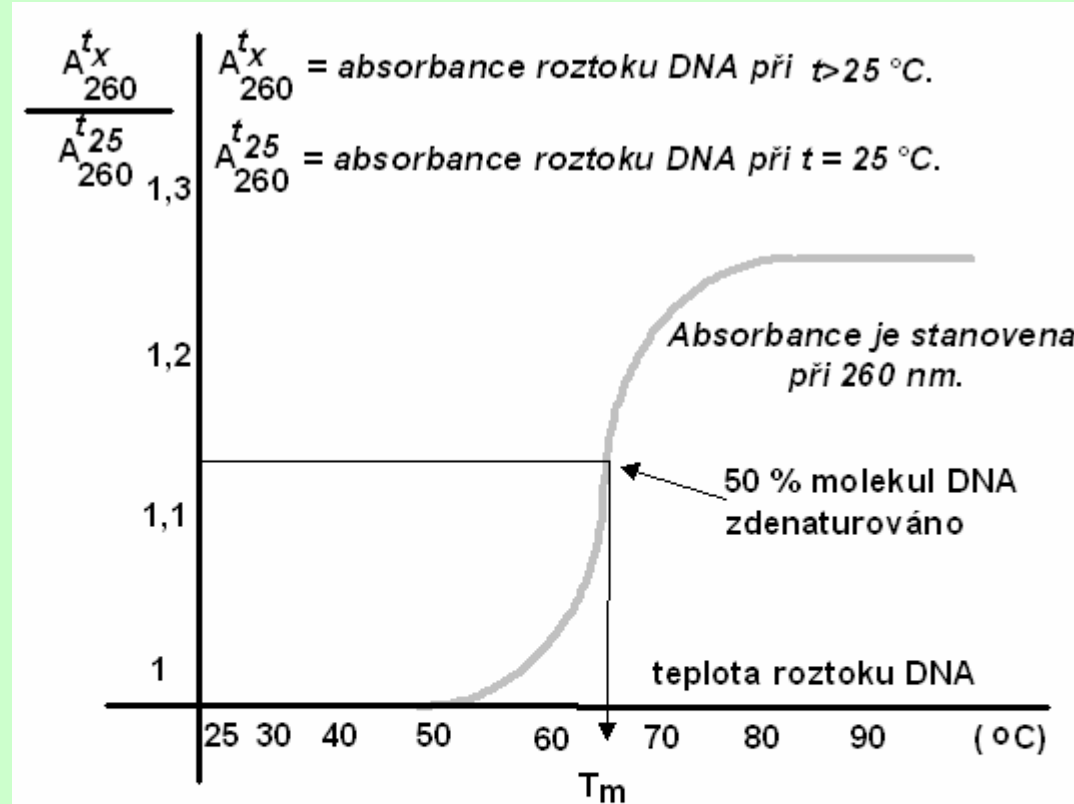
Denaturace a renaturace (hybridizace) DNA

Stanovení hodnoty T_m

Teplota, při které dochází k denaturaci DNA závisí na obsahu **guaninu a cytozinu** v DNA. **Čím více obsahuje GC-párů, tím vyšší teploty je zapotřebí k její denaturaci.** Rozmezí denaturačních teplot je zhruba 30 - 100 °C. Denaturaci DNA provází **hyperchromní efekt**, tj. dochází ke **zvýšení absorbance ultrafialového světla**. Hyperchromní efekt je způsoben rozpadem dvouřetězcových molekul DNA na molekuly jednořetězcové, které absorbují UV-záření silněji než molekuly dvouřetězcové.

Teplota, při níž zdenaturovalo 50 % dvoušroubovicových molekul DNA, se označuje jako **teplota tání** a vyjadřuje se symbolem T_m . Tato teplota odpovídá inflexnímu bodu denaturační křivky.

V definovaném roztoku např. platí, že

$$T_m = 69,3 + 0,41 (GC).$$

Odtud

$$GC = \frac{T_m - 69,3}{0,41}.$$

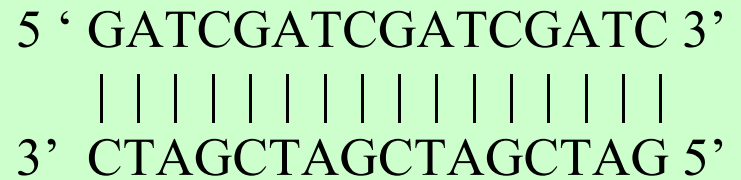
Hybridizace molekul nukleových

kyselin. Spojení částečně nebo úplně komplementárních DNA řetězců pocházejících z různých dvouřetězcových molekul DNA nebo podobně spojení DNA-řetězce s RNA řetězcem; oba procesy probíhají *in vivo* a mohou být navozeny *in vitro*.

Hybridní molekuly DNA. Renaturované molekuly, v nichž se spojily řetězce pocházející z molekul DNA různých zdrojů.

Homoduplex. Hybridní molekula DNA, jejíž řetězce se vyznačují úplnou komplementaritou.

Heteroduplex. Hybridní molekula DNA, jejíž řetězce se vyznačují neúplnou komplementaritou.

zvýšení teploty

+ přidání

ochlazení

Faktory ovlivňující tvorbu hybridů

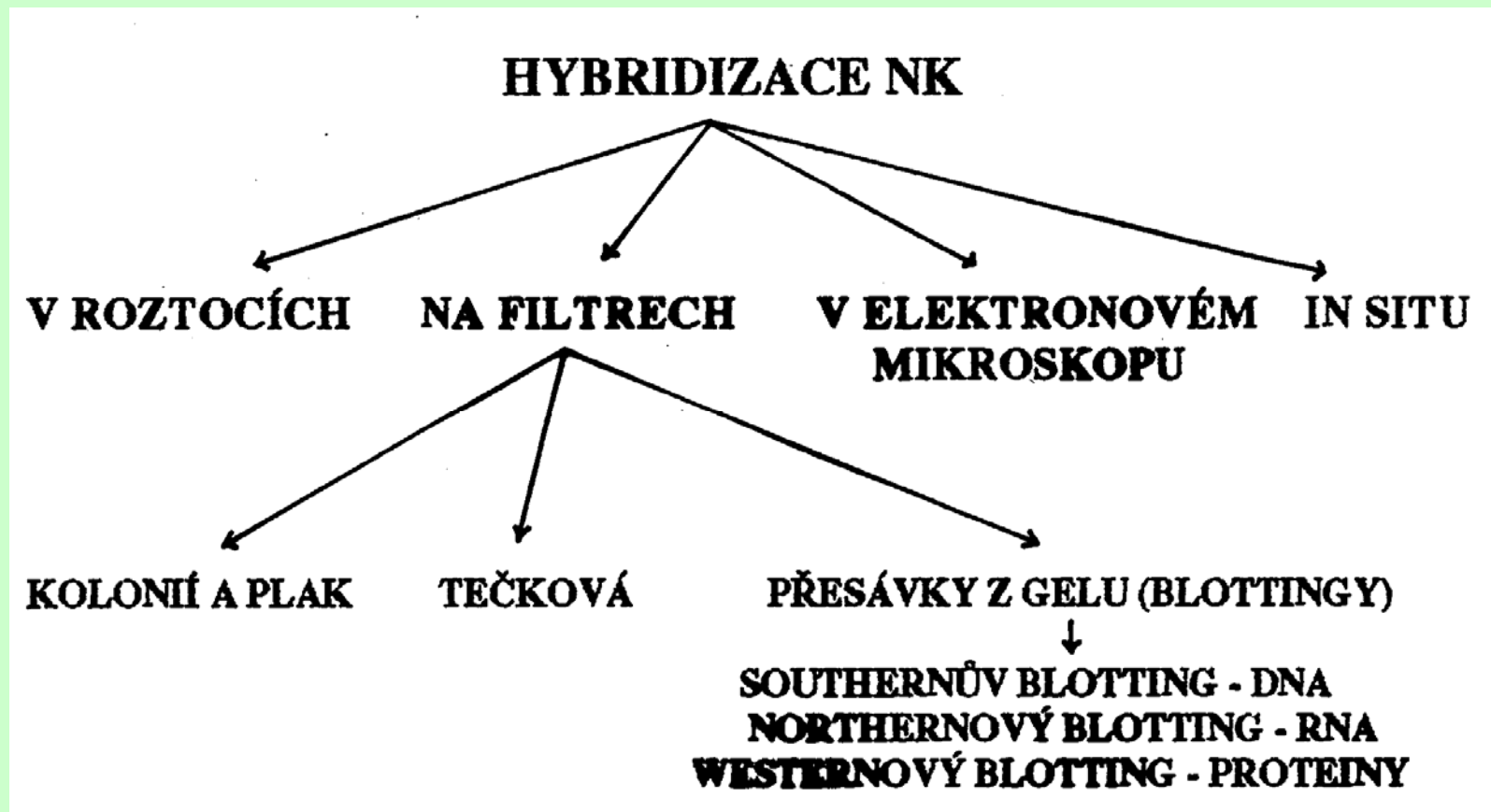
- teplota
- koncentrace solí
- stupeň komplementarity
- délka fragmentů

Využití hybridizace nukleových kyselin

- test komplementarity sekvencí (ve směsi mnoha molekul DNA budou hybridizovat jen ty, které jsou dostatečně komplementární)
- detekce molekul DNA a RNA, které jsou komplementární k jakékoliv izolované nukleové kyselině
- základem hybridizace je vždy značená sonda o známé nukleotidové sekvenci

Uspořádání hybridizačního experimentu je rozmanité podle povahy prostředí, ve kterém probíhá

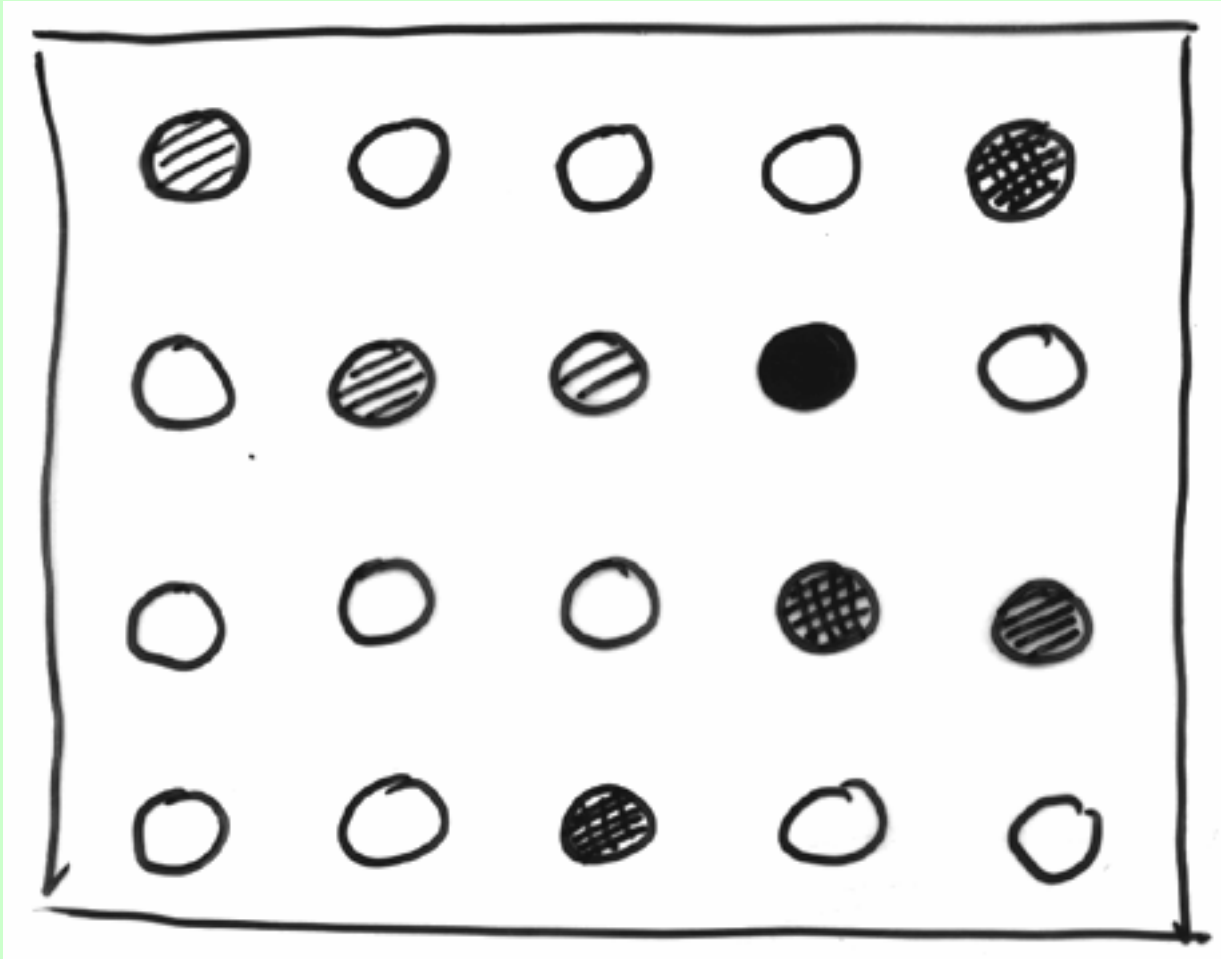
Typy přenosu z gelu na membránu podle typu analyzovaných molekul

- Southernův přenos - DNA
- northernový přenos - RNA
- westernový přenos - proteiny
- southwesternový přenos - proteiny vázající DNA (sondou je DNA)
- northwesternový přenos - proteiny vázající RNA (sondou je RNA)

Tečková hybridizace („dot blot“)

Postup:

- sonikace nebo restrikce genomové DNA; linearizace plazmidové DNA
- denaturace
- vzorky DNA naneseny na podložku v podobě teček
- hybridizace se sondou
- hodnocení hybridizace (vizuálně, denzitometrem, β -spektrometrem)

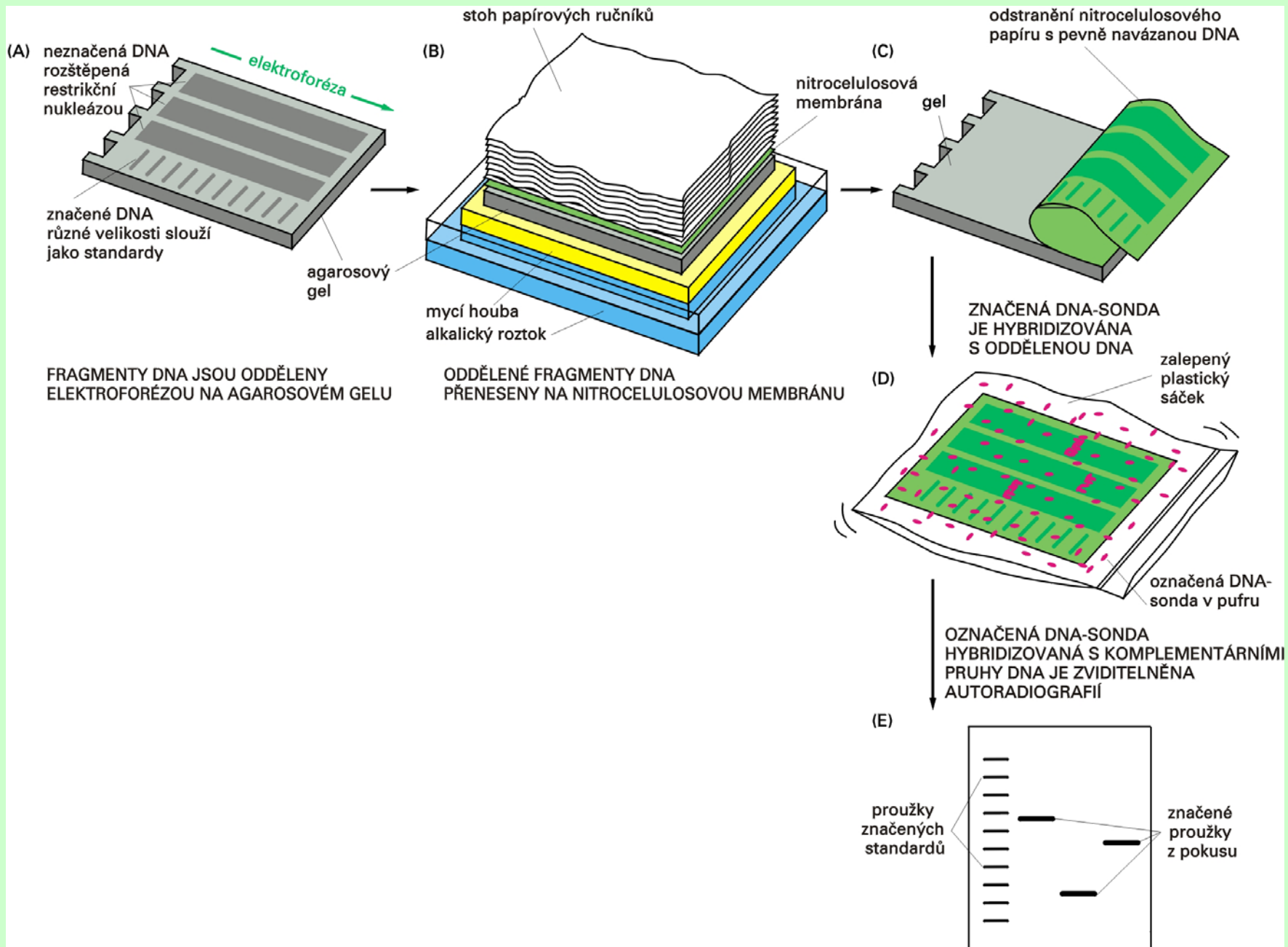

Typický hybridizační experiment - Southernův přenos (blot, přesávka)

- technika vyvinuta E.M. Southernem (1975)
- běžné použití při detekci přítomnosti určitých genů v buněčné DNA nebo při sledování evoluční příbuznosti vzorků DNA z různých organismů

Southernův blot (přesávka) - postup

- rozdělení restričních fragmentů DNA daného vzorku gelovou elektroforézou
- denaturace DNA a přenos jednořetězcových fragmentů DNA na nylonový filtr („blotting“ - přesávka)
- inkubace filtru se značenou jednořetězcovou sondou - dojde k hybridizaci sondy s komplementární sekvencí imobilizovanou filtru
- odmytí nenavázané sondy
- detekce navázané sondy - vizualizace hybridů (autoradiografie)

Typy sond

- restriční fragmenty dvouřetězcové DNA (cDNA)
- mRNA izolovaná z buněk nebo tkání
- RNA transkripty *in vitro*
- syntetické oligonukleotidy (připravené podle sekvence aminokyselin)

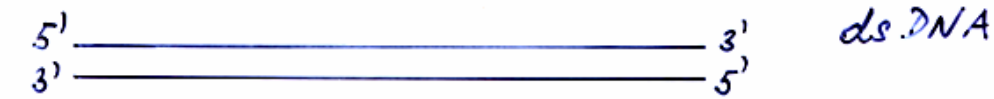

Způsoby značení sond

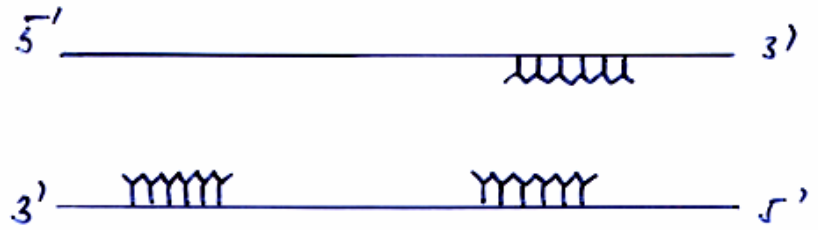
- pomocí náhodných hexanukleotidů („random primer DNA labeling“)
- posunem jednořetězcového zlomu („nick translation“)
- koncové značení
- značení vektoru s naklonovanou sondou
- značení transkriptů *in vitro* (RNA)

**Značení DNA pomocí
náhodných oligonukleotidů**

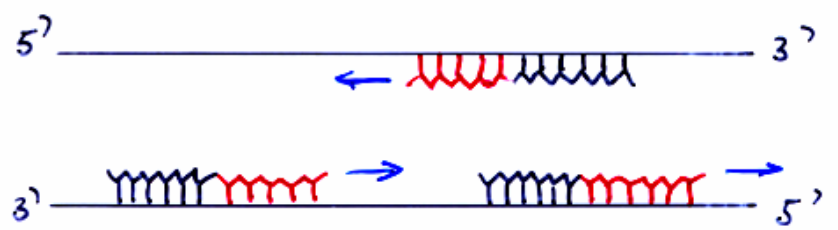
„Random primer DNA labeling“

denaturace
připojení náhodných
hexanukleotidů

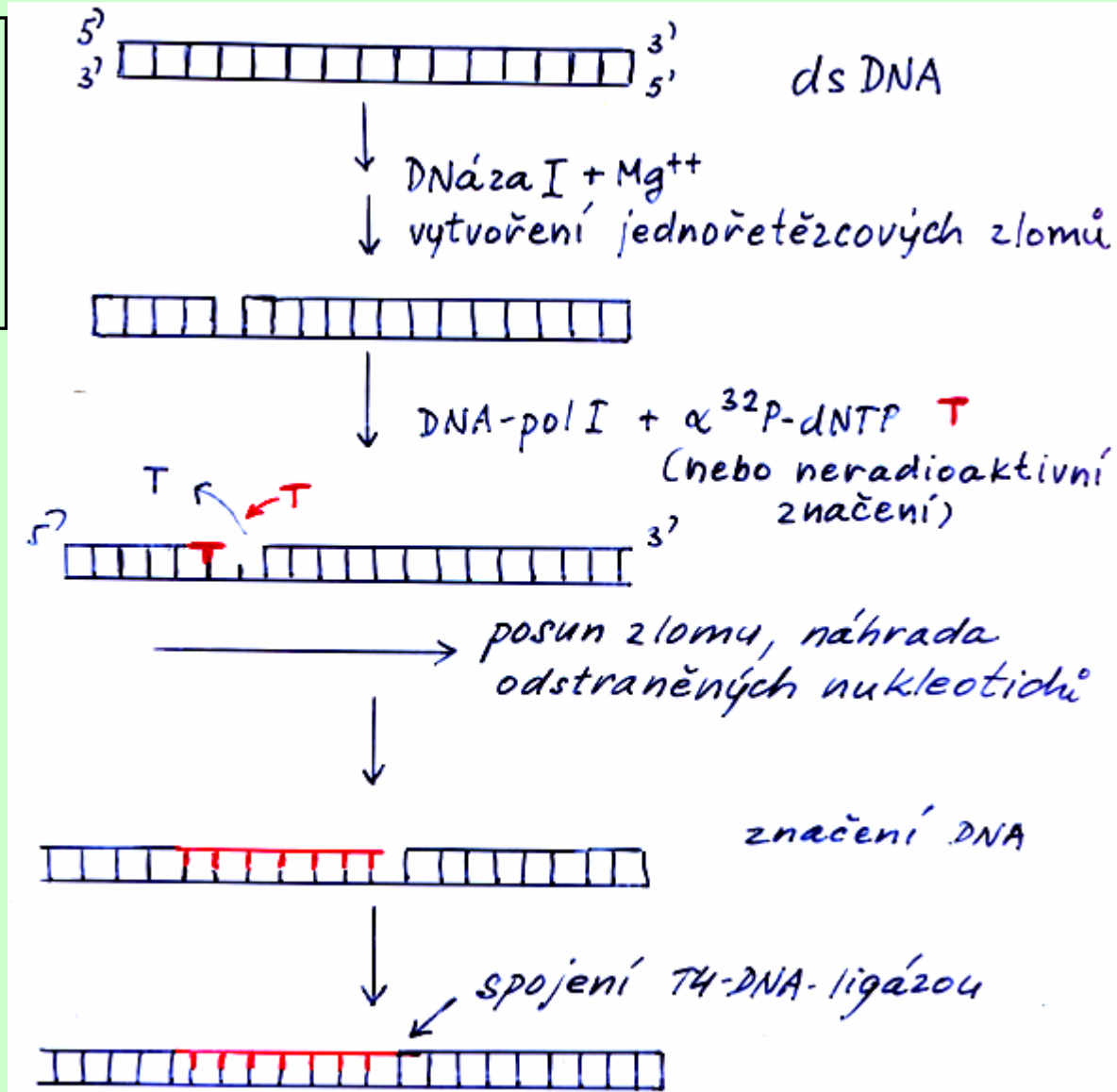
Klenowova polymeráza
+ $\alpha^{32}\text{P}$ -dNTP

využití naznačené DNA jako
hybridizačních sond

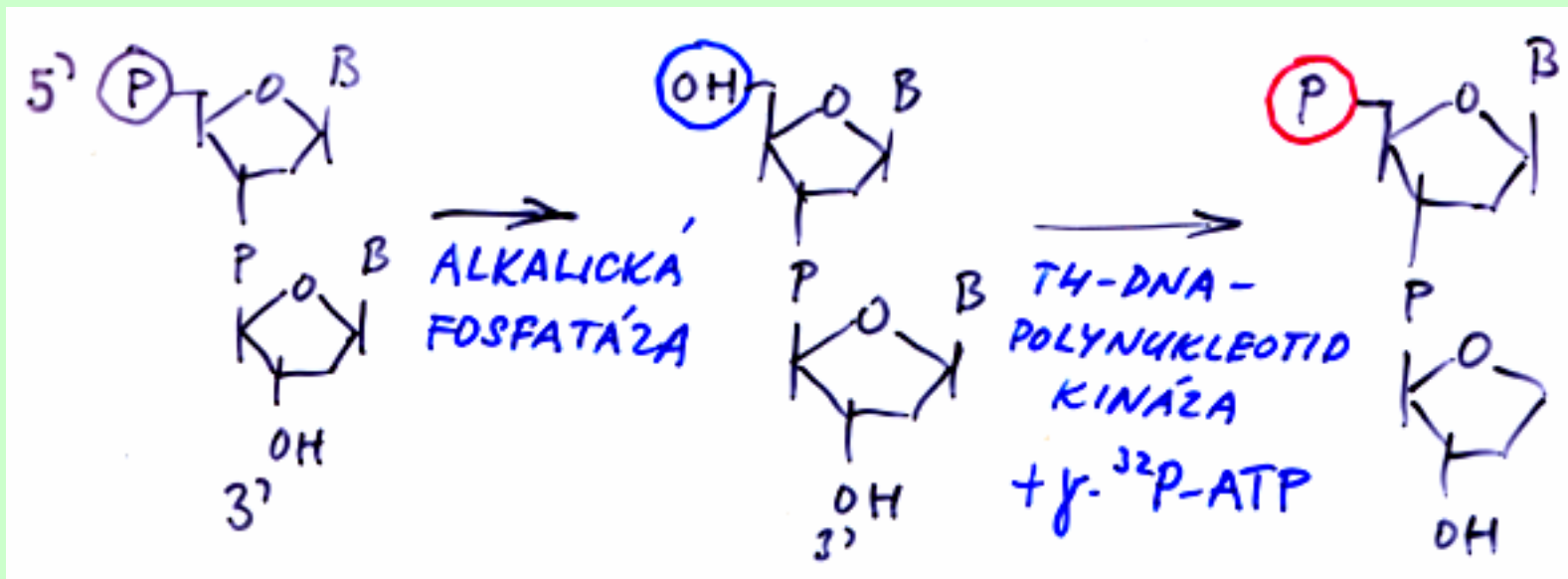
Značení DNA posunem jednořetězcového zlomu

„Nick translation“

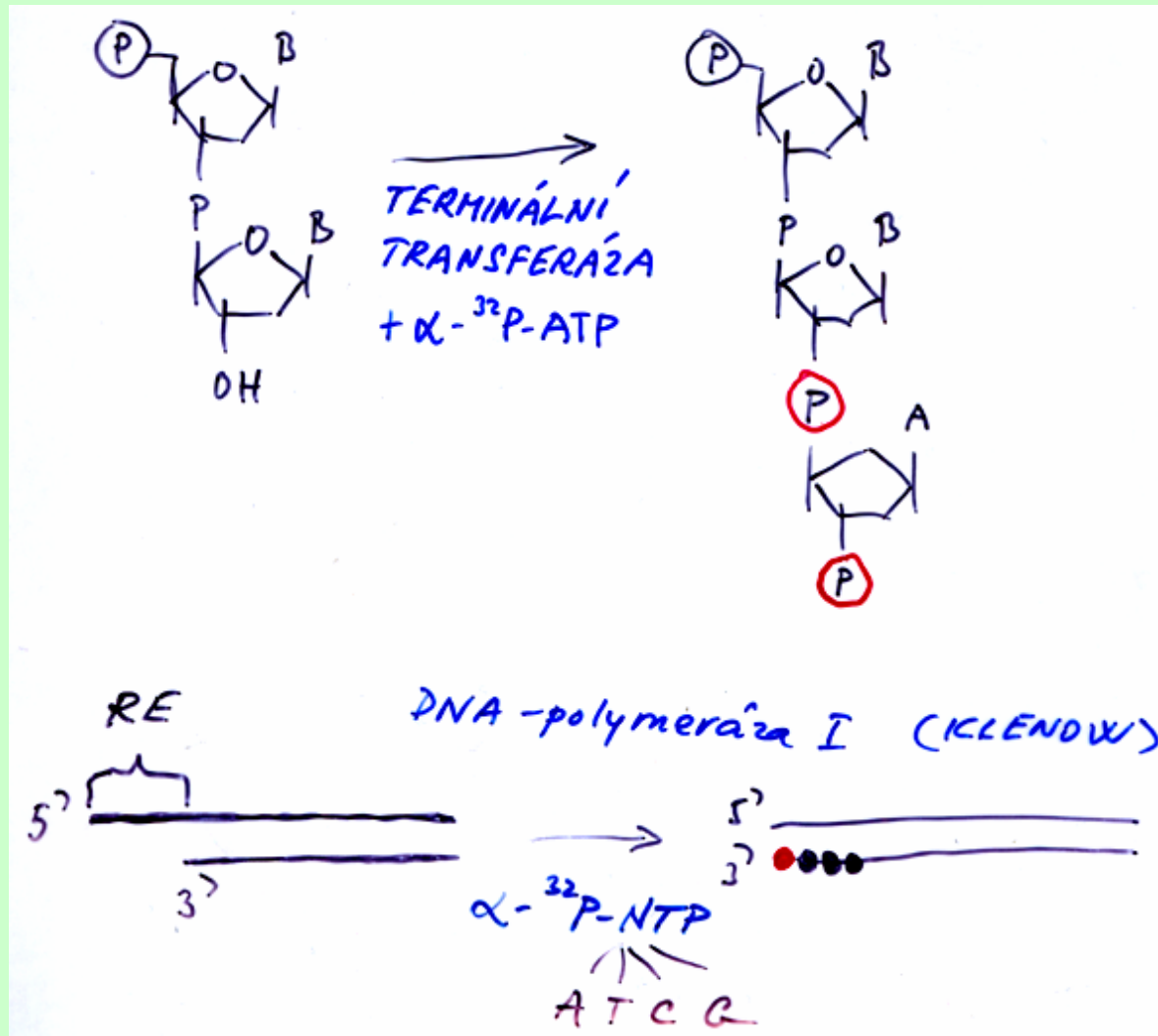
Značení konců DNA fragmentů

a) značení 5' konců

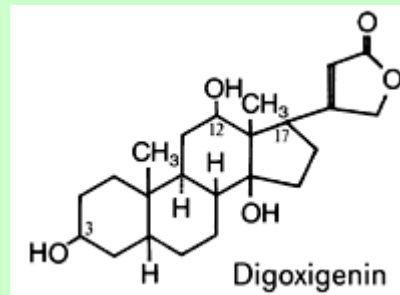
Značení konců DNA fragmentů

b) značení 3' konců

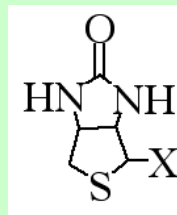

Neradioaktivní značení sond

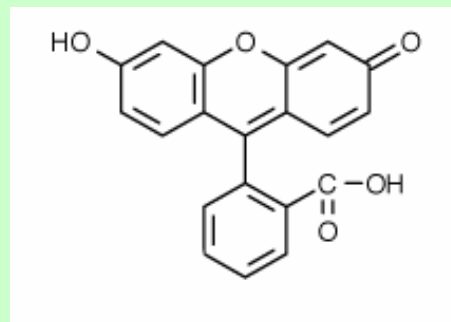
- Digoxineninem

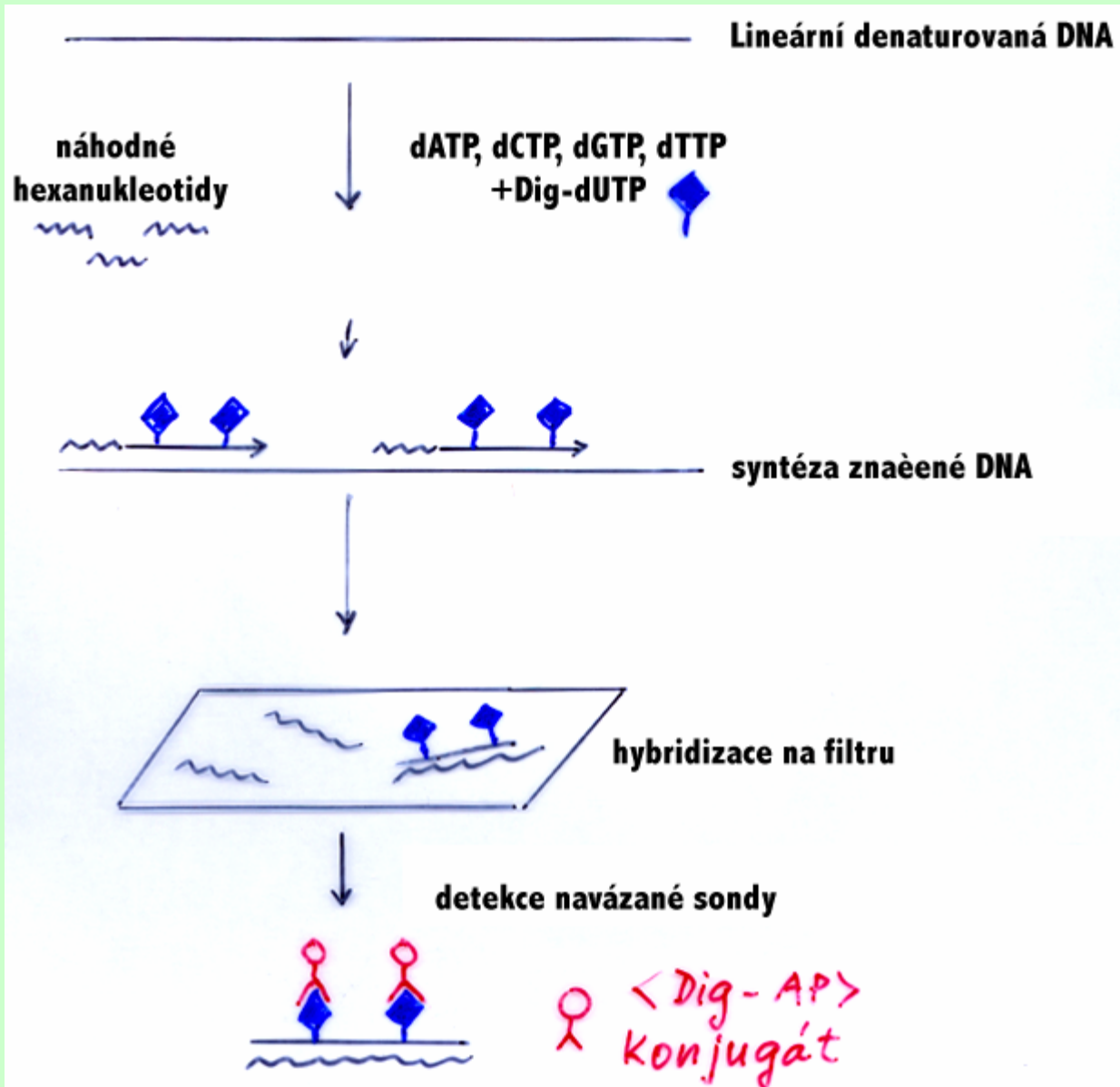
- Biotinem

- fluorescenčními značkami (fluorescein, rhodamin, kumarin)

Detekce neradioaktivně značených nukleových kyselin digoxigeninem

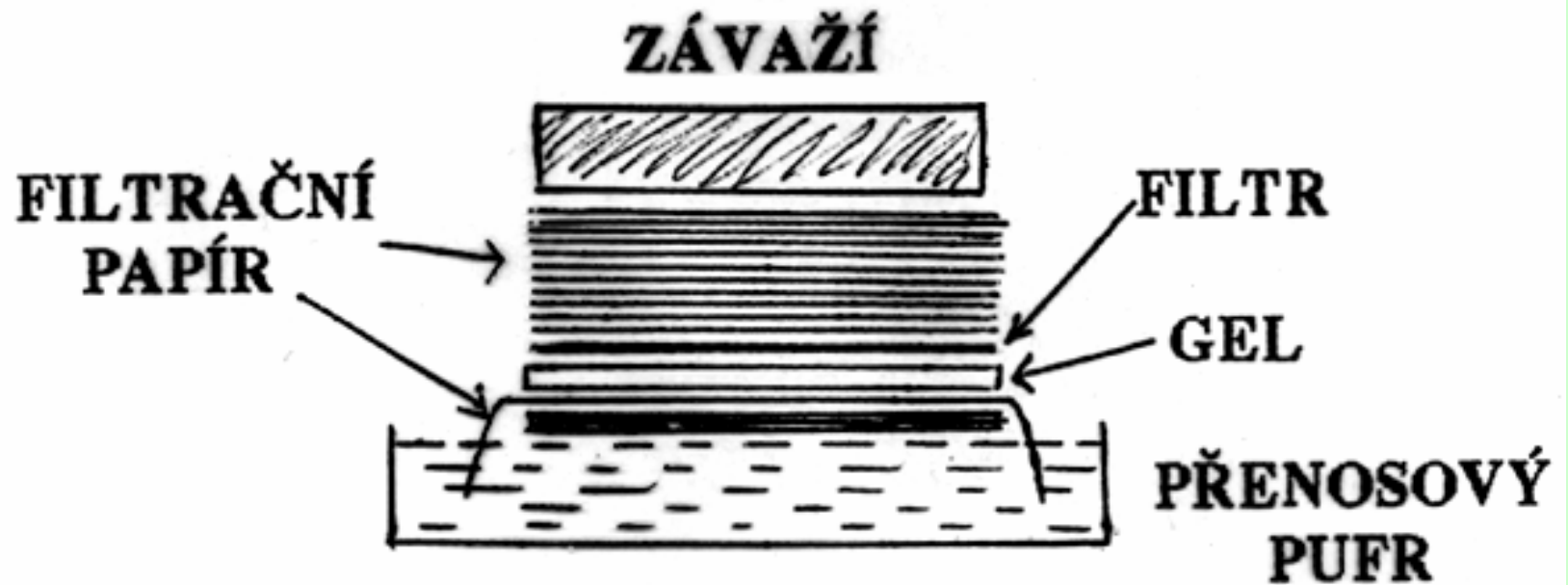

Způsoby přesávky („blotingu“)

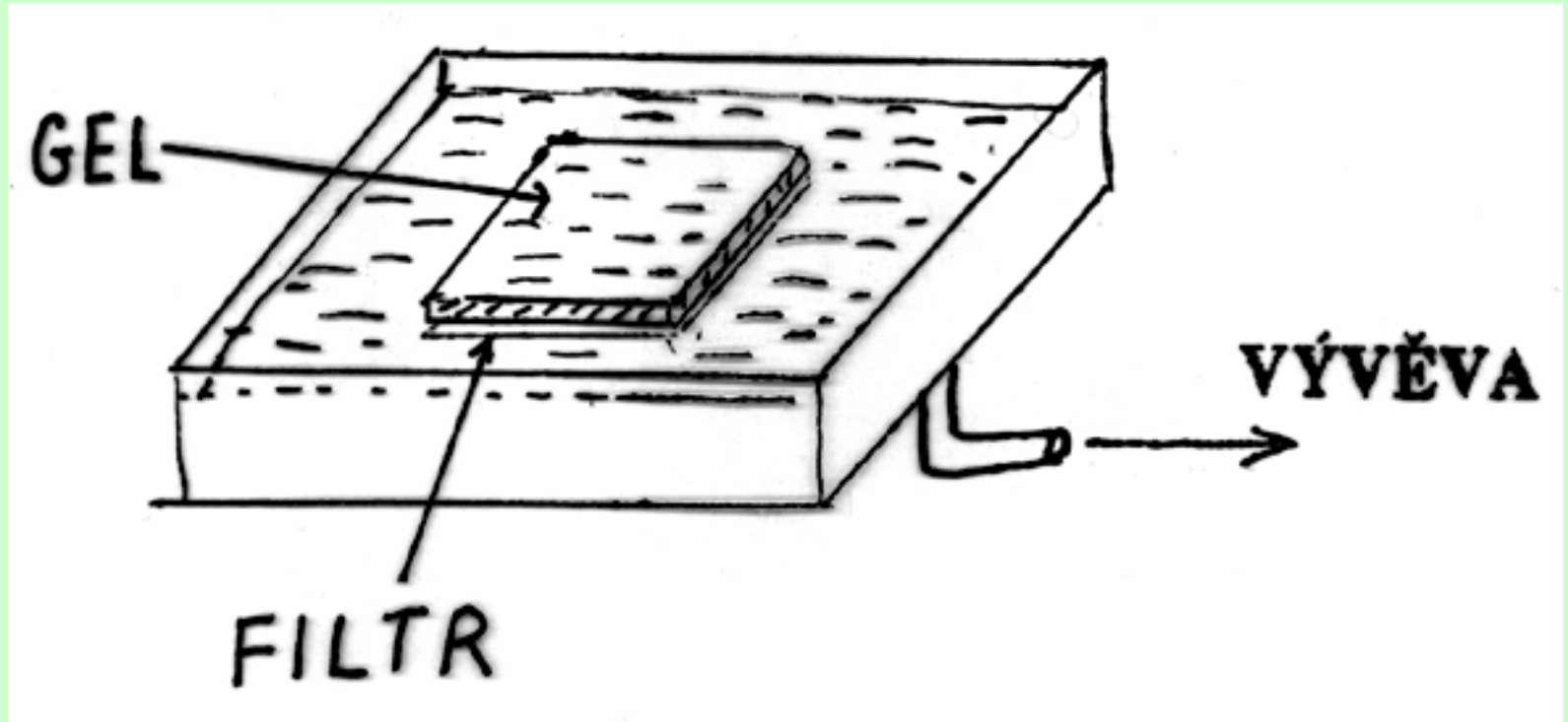
- kapilární přenos
- elektroforetický přenos
- vakuový přenos

Kapilární přenos

Vakuový přenos

Hybridizační postup

1. Prehybridizace - zabránění nespecifické vazbě sondy na membránu (Denhardtův roztok, BLOTTO, heparin, heterologní DNA, mléčné proteiny – blokovací reagent)
2. Hybridizace - navázání sondy na komplementární sekvence (68°C, 42°C s formamidem)
  - lze volit různé podmínky hybridizace („stringence“)

Hybridizační postup

3. Promývání - odstranění nenavázané sondy
(účinnost je ovlivněna teplotou, koncentrací solí)

4. Detekce navázané sondy

- autografie

- imunologická reakce

- barvení

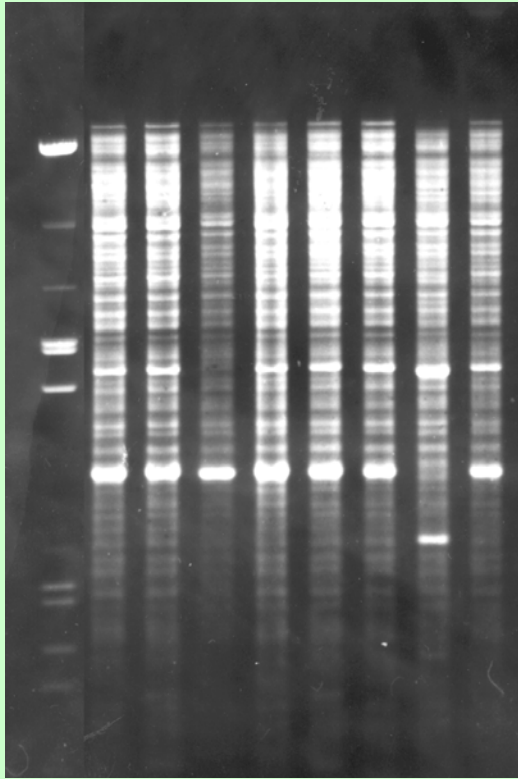
- luminiscence

-fluorescence

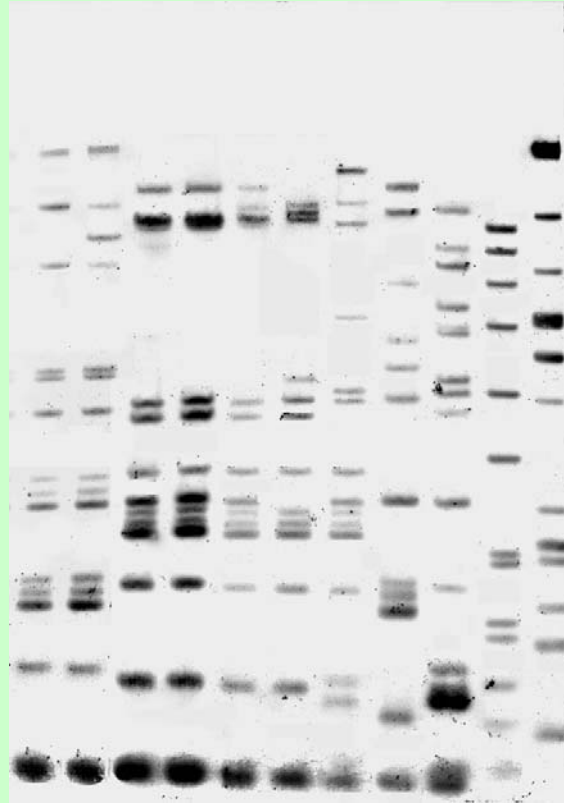
Hybridizační postup

5. Rehybridizace

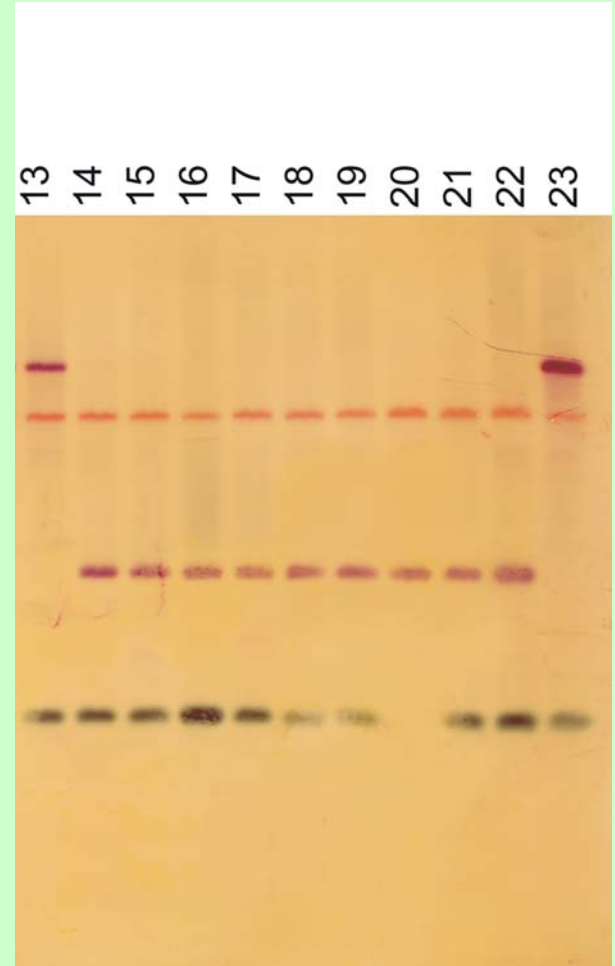
- odmytí navázané sondy
- aplikace další sondy

Elektroforetický gel

Hybridizace s radioaktivně značenou sondou

Hybridizace s neradioaktivně značenými sondami